

Р.Г. Кіртока

Кандидат економічних наук

Доцент кафедри бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

ОСНОВНІ ПЕРСПЕКТИВИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УМОВАХ РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасних умовах особливого значення набувають теоретичні розробки, що дають змогу враховувати зміни інституціональної структури економіки з метою підвищення її ефективності. Необхідність урахування інституційних чинників пов'язана з тим, що вони визначають рівень і додаткові можливості прискорення соціально-економічного розвитку. Функціонування економіки багато в чому залежить від розвитку її інституціонального середовища, що визначає поведінку економічних суб'єктів, результативність їх господарської діяльності. У зв'язку з цим аналіз стану та динаміки інституціонального середовища стає невід'ємною складовою управління економічними системами.

Стосовно з'ясування сутності та необхідності інституційних перетворень національної економіки серед вітчизняних авторів не виникає спірних питань чи заперечень. Разом з тим потребує з'ясування та конкретизації особливостей інституційних перетворень національної економіки з тим, щоб мати можливість їх враховувати в подальшому розвитку країни та сприяти трансформаційним процесам як в економіці, так і у суспільстві загалом. У цьому зв'язку потребує також і обґрунтування факторів, вхід яких у вирішальній мірі залежить практична реалізація інституційних перетворень.

Широкомасштабний процес реформування життєдіяльності нашого суспільства відрізняється тим, що потребує комплексного підходу щодо його здійснення і спрямований перш за все на формування принципово нової економічної основи соціально-економічної системи, яка склалася дещо раніше.

Це означає, що мова йде не про ліквідування (знищення) попередньої системи суспільно-економічного розвитку (так як це і не реально і не доцільно), а про якісне її удосконалення, надання їй більш дійового, з точки зору результативності, характеру функціонування і розвитку. А це можливо, як показує досвід світової практики, на базі використання саме економічних форм і методів ведення господарства, які в рамках відповідного соціально-економічного середовища і формують так звану ринкову економіку, що відрізняється у сучасних умовах від свого історичного праобразу новим якісним наповненням змісту.

У цьому зв'язку саме поняття «інституціоналізму» може розглядатися у якості такої категорії, яка виражає потребу у певному способі практичної реалізації органічної взаємодії сутнісних відносин і зв'язків, які склались і складаються у конкретних соціально-економічних умовах з метою забезпечення стабільного і упорядкованого її функціонування і розвитку.

Разом з тим наукове бачення інституційного підходу до перетворювальних процесів у житті суспільства потребує свого продовження і закріплення на практичному управлінсько-господарському рівні. А це означає, що результати наукових пошуків і рішень повинні знайти своє відображення в повсякденній практичній діяльності перш за все вищих органів державного управління і місцевого самоврядування, а також дійти до широкого соціального середовища, тобто населення. Іншими словами, динаміка і результативність трансформаційних процесів багато у чому залежить від рівня формування інституційного мислення у широких верств населення, тобто усвідомлення ними необхідності і важливості інституційних перетворень, спрямованих на формування складної багатоманітності атрибутів ринкового середовища, всебічного сприяння їм, а також дотримання загальноприйнятих правил і норм поведінки, що відповідають даному середовищу і законодавчого закріпленні.

Однак на стан перетворювальних процесів, а також і на сам процес формування інституційного мислення населення спричиняють вплив в свою чергу і інші фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру. У цьому зв'язку

до числа перших слід віднести перш за все складності початкових умов становлення формуючої економічної системи.

Тут по-перше, мова іде про те, що суспільство опинилося перед вирішенням органічно поєднаних двох безпрецедентних завдань, які заключаються у тім, щоб створити атрибути суверенності держави, з одного боку, а з іншого - корінним чином перебудувати систему соціально-політичних і економічних відносин.

По-друге, у зв'язку з відсутністю власної економічної системи (так як це була підсистема єдиного народного господарського комплексу бувшого Союзу), перехід до нових методів ведення господарювання пов'язаний не тільки з ринковою переорієнтацією, але й з створенням власної економічної системи, тобто моделі економічного розвитку, реалізація якої дозволить «органічно інтегруватися в новий глобально-цивілізаційний світо-господарський порядок» [6, с. 23].

Наступним фактором об'єктивного характеру, який спричиняє вплив на стан інституційних перетворень і який виступає в якості найбільш узагальнюючого, є загальний кризовий стан економіки, котрий і до теперішнього часу повністю ще не подоланий, хоча і має певні тенденції до оздоровлення. Вплив даного фактору на інституційні перетворення надто масштабний і всеохоплюючий, що формально ставить його в ранг визначального і головного. Пояснюється це тим, що прояв і вплив його на суспільно-економічні процеси у цілому залежить від цілого ряду інших часткових причин, які мають своє відносно самостійне існування і розвиток. До таких причин, як відомо, відносять розрив економічних зв'язків після розпаду СРСР, складність в енергозабезпеченні, недосконалість структури економіки. Крім того, до цього слід додати і низьку ефективність суспільства виробництва, підживлювальну високою ресурсо- і енергоємністю, а також відсутність мотивації до високопродуктивної і творчої праці і ін.

Одним із найбільш загальних об'єктивних факторів, що негативно впливають і поки що продовжують вилити на хід інституційних перетворень,

є зруйнування попередньої централізованої структури управління без створення нової і з новими, відповідаючими ринковому середовищу, функціями структури. Тобто процесу руйнування не передував процес створення нової макроекономічної структури, яка б на елементах старої структури, що відмирають, мала б можливість конструювати більш високий цивілізаційний рівень управління.

З теоретичної точки зору суть його зводиться до того, що на відміну від факторів об'єктивно-суб'єктивного характеру, чисто суб'єктивний фактор інтегрує у собі як економічні мотиви, так і соціальні, психологічні, морально-етичні і ін. Тобто у такому симбіозі усіх якісних характеристик стану окремо взятого індивіда, негативно, наприклад, реагуючого на усі перетворювальні процеси у соціально-економічному житті суспільства, присутня і зворотна реакція, яка полягає у тому, щоб максимально реалізувати свої особисті інтереси за усяких обставин. У цьому, напевно, і проявляється чисто суб'єктивний фактор, який у даному випадку негативно впливає на інституційні перетворення.

У цьому зв'язку з практичної точки зору тривале уживання груп, шарів суспільства, яким притаманні у тій чи іншій мірі обмеженості об'єктивно-суб'єктивного характеру з представниками тієї частини суспільства, яким притаманні обмеженості чисто суб'єктивного характеру у кінцевому рахунку може призвести до переважання других і розмиванню прихованої від людського зору грані, яка все ж таки відокремлює їх у конкретних соціально-економічних умовах, що склалися. У результаті же «злиття» вище наведених обмежень, а точніше «поглинання» чисто суб'єктивними обмеженнями об'єктивно-суб'єктивних у кінцевому результаті відбудеться і формування певного соціально-економічного типу людини з заздалегідь заданим і прогнозованим його негативним відношенням до нового, громадянського суспільства, що ґрунтується на засадах соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Дана обставина підводить до висновку про те, що не дивлячись на важливість і безперечність впливу об'єктивних факторів на інституційні перетворення, визначальну вирішальну роль все ж необхідно відвести суб'єктивному фактору у цілісному його розумінні.

Висновки. Проведений аналіз особливостей інституційних перетворень в умовах розвитку ринкових відносин національної економіки у сучасних умовах дозволяє зробити наступні висновки.

По-перше, однією з особливостей інституційних перетворень в українському суспільстві є їх зв'язок з необхідністю формування інституційного мислення у широких верств населення.

По-друге, на процес інституційних перетворень спричиняють масштабний и всеохоплюючий вплив фактори об'єктивного характеру, серед яких до найбільш загальних слід віднести такі, як складні початкові умови реформування суспільно-економічної системи; недосконалість структури економіки; руйнація попередньої централізованої системи управління при відсутності нової системи, що відповідала б умовам ринкового середовища, що формується.

По-третє, залежність інституційних перетворень від факторів суб'єктивного характеру, серед яких умовно можуть біти виділені об'єктивно-суб'єктивні і чисто суб'єктивно фактори, яким в кінцевому рахунку належить визначальна і вирішальна роль в перетворювальних процесах суспільно-економічного розвитку.

Пропозиції. З метою формування у населення позитивного економічного і інституційного мислення на законодавчому рівні вирішувати питання сприяння безперешкодному розвитку малого та середнього підприємництва, а також можливості само-зайнятості населення, усілякої їх підтримки, як на державному рівні, так і на рівні місцевого самоврядування.

У якості допоміжного заходу щодо покращення стану економічного мислення населення та формування позитивного відношення до перетворювальних процесів залучати до справи розповсюдження серед

широких верств населення конкретних дій уряду і місцевого керівництва засобів масової інформації, передбачаючи у їх випусках чи виданнях відповідної рубрики просвітницького та цільового інформаційного спрямування.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С. М. Мочерный (К.: Видавництво центр «Академія», 2013. - 864 с. (С. 657).
2. Крысоватый А. Налоговая политика в реформировании социально-экономической системы Украины / А. Крысоватый, Т. Кошук // Экономика Украины. - 2012-№ 9.-С. 41-50.
3. Яременко О. Либерализм, экономическая свобода и государство // Экономика Украины. - 2010. - № 12. - С. 4-15.
4. Колодко Г. От идеологии неолиберализма к новому прагматизму // Экономика Украины. - 2013. - № 9. - С. 4-11.
5. Украина: поступ в XXI столетие. Послание президента Украины к Верховному сонету Украины / Урядовий кур'єр. - 23 февраля, 2011. - С. 5-12.
6. Соскін О. Механізм адаптації економічної моделі України до сучасних цивілізаційно-глобалізаційних зсувів // актуальні проблеми економіки. - 2013. - № 2. - С. 16-27.
7. Таранець Г. Роль суб'єктивного фактору у реформування сучасних економічних відносин / Г. Таранець // «Университетская наука - 2011»: Международная научно-техническая конференция: Сб. тезисов докладов в 3-х томах. - Мариуполь: ГВУЗ «ПГТУ», -2012-Т. 2.-С. 273-274.
8. Геец В. Либерально-демократические основы: курс на модернизацию Украины // Экономика Украины. - 2014. - № 3. - С. 4-20.
9. Голян В.А. Трансформація інституціонального середовища на пострадянському просторі: деструктивні моменти та пріоритетні напрями / В.А. Голян // Економіка та держава. – 2012. - № 10. – С. 9-12. 10. Яременко А. Переходные процессы в экономике Украины: институциональный аспект. – Харьков, 2013.